

НАУКА І ОСВІТА

НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ

тмх. 2015

-ПСИХОЛОГІЯ-

Науково-практичний журнал
Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського Рік
заснування—жовтень 1997.

Постановою Президії ВАК України №1-95/6 від 06.10.2010 р. журнал
внесено до переліку ВАК України за фахом «Педагогіка».

Постановою Президії ВАК України №1-05-7 від 10.11.2010 р. журнал
внесено до переліку ВАК України за психологічними науками.

Редакційна Колегія

Чебикін Олексій,

доктор психологічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних
наук України (головний редактор) (Україна), *Богущ Алла,*

доктор педагогічних наук, професор, академік Національної академії педагогічних
наук України, (заступник гол. редактора, педагогіка) (Україна), *Бедний*

Григорій, доктор психологічних наук, професор (США), *Велитченко Леонід,*

доктор психологічних наук, професор (Україна), *Казанжи Марія,* доктор

психологічних наук, професор (Україна), (*ансимоно Юрій,* доктор

психологічних наук, професор (Україна), *Занов Анатолій,* доктор психологічних

наук, професор (Україна), *Віктор,* доктор психологічних наук, професор

(Україна), *Ів Олександр,* доктор психологічних наук, професор (Росія), *Хінова*

Ольга, доктор психологічних наук, професор (Україна), *Іоненко Світлана,*

доктор психологічних наук, професор (Україна),

і Людмила, доктор психологічних наук, професор (Україна), *син*

Олександр, доктор психологічних наук, професор (США), *иКанна*

(*відповідальний секретар*)

. 74я 54 Н34 37(05)
"54-02"

науково-практичний, і
психологія. 11.06.1997
р. №2802

івано 12.08.2014
І КВ № 20928-10728 ПР

національний
педагогічний імені К Д
Ушинського. 2014

Рекомендовано до друку та поширення через мережу
Інтернет вченою радою Південноукраїнського
національного

педагогічного університету імені К Д. Ушинського
28.08.2015 р. (Протокол № 1).

Здано до набору 02.09.2015 р. Підп. до друку 14.09*2015.

Формат 60x90/16. Папір друк. №1.

Друк офсетний. Обл.-вид. арк. 33. Ум друк. арк. 15.

Наклад 150 прим. Зам. № 80.

Комп'ютерна верстка: Анна Балюк.

Редакція англійських текстів: Анастасія Юмрукуз.

Рецензування статей: д. психол. н., проф. О. П. Саннікова.

д. психол. н., доцент А. В. Сергеева.

Адреса редакції:

65020 Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, тел. +38 (048) 723-

40-98 E-mail: naukaivosvita2006@rambler.ru,

science_education@ukr.net Веб-сайт:

<http://scienceandeducaiiion.pdpa.edu.ua/>

SCIENCE AND EDUCATION

/БІ/СХХХ/К 2015

-PSYCHOLOGY-

Academic Journal of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky Foundation year - October, 1997

by Resolution of Presidium of the Higher Certifying Commission of Ukraine №1-95/6 of October 6, 2010 the journal is included in the list of the Higher Certifying Commission of Ukraine on the specialty Pedagogy. By Resolution of Presidium of the Higher Certifying Commission of Ukraine №1-05/7 of November 10, 2010 the journal is included in the list of the Higher Certifying Commission of Ukraine on Psychological sciences

Editorial board

Oleksiy Chebykin,

Doctor of Psychology, professor, academician of National Academy of Educational Sciences of Ukraine (editor-in-chief), (Ukraine),

Alia Bohush,

Doctor of Pedagogy, professor, academician of National Academy of Educational Sciences of Ukraine (assistant editor, Pedagogy), (Ukraine), ***Gregory Bednyi,*** Doctor of Psychology, professor (USA), ***Leonid Velytchenko,*** Doctor of Psychology, professor (Ukraine), ***Mariia Kazanzhy,*** Doctor of Psychology, professor (Ukraine), ***Yurii Maksymenko,*** Doctor of Psychology, professor (Ukraine), ***Anatolii Massanov,*** Doctor of Psychology, professor (Ukraine), ***Viktor Plokhikh,*** Doctor of Psychology, professor (Ukraine), ***Oleksandr Prokhorov,*** Doctor of Psychology, professor (Russia), ***Olha Sannikova,*** Doctor of Psychology, professor (Ukraine), ***Svitlana Symonenko,*** Doctor of Psychology, professor (Ukraine), ***Liudmyla Snihur,*** Doctor of Psychology, professor (Ukraine), ***Oleksandr Chyzhyk,*** Doctor of Psychology, professor (USA),

Anna Baliuk (executive editor)

BBC 74a 54
H34

UDC 37(05) "54-02"

Scientific and practical journal.

Pedagogy and Psychology.

Registered on June 11, 1997.

Series KB № 2802

Reregistered on August 12, 2014

Series KB № 20928-10728 UP

© South Ukrainian National Pedagogical University

named after K. D. Ushynsky, 2014

Recommended for printing and distributing via Internet

by academic council of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, 28.08.2015 (Minutes №1).

Submitted for type-setting on 02.09.2015.

Signed for printing on 14.09.2015.

Format 60x90/16. Printing paper №1.

Offset printing. Accounting and publishing sheet 33.

Conv. printing sheet 15.

Circulation 150 copies. Order № 80.

Computer layout by Anna Baliuk.

English texts edited by Anastasiia Yumrukuz.

Articles reviewed by Doctor of Psychology, professor Olha Sannikova

& Doctor of Psychology, associate professor Alia Serheieva.

Editorial office address:

26, Staroportofrankivska Str., Odesa, 65020 Tel. +38(048)723-40-98 E-

mail: Tiaakaiosvita2006@rambler.ru; science_education@ukr.net

Website: <http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/>

З М І С Т

<i>Чепенева Н. В.</i> Дискурсивні практики самопроектирування личности.....	5
<i>Смульсон М. Л.</i> Психологічна характеристика віртуального освітнього простору	10
<i>Саннікова О. П.</i> Переживання кризи: диференціально-психологічний аналіз.....	16
<i>Дегтяренко Т. В., Щербанюк-Чокан О. А.</i> Психосоціальний стрес: чинники особистісні детермінанти.....	22
<i>Kazanzhy M. I.</i> Conceptual peculiarities of the facilitative potential theory.....	27
<i>Максименко Ю. Б., Алімова С. В.</i> Развитие творческих способностей при создании об'єктів інтелектуальної власності.....	33
<i>Сергеева А. В.</i> Переживання суб'єктивного благополуччя студентами з різним типом іаесної ідентичності.....	39
<i>Вовк Г. О.</i> Соціальна толерантність в контексті комунікативної компетентності і вобистості	44
<i>Водолазська О. О.</i> Самооцінка та мотивація досягнень як чинники професійного оновлення майбутніх психологів	49
<i>Донець О. І.</i> Гендерні детермінанти вибору копінг-стратегій у юнацькому віці	55
<i>Клибанівська Т. М.</i> Мотивація як детермінанта навчальної діяльності студентів вищих неладів освіти.....	61
<i>Кондрицька Г. О., ДанічовД. В.</i> Криза та її взаємозв'язок з віковими особливостями ообистості	68
<i>Кузнецова О. В.</i> Адаптивність як чинник інноваційного потенціалу особистості.....	73
<i>Лазорко О. В.</i> Соціально-фрустраційний вимір професійної безпеки в період вбору професії.....	80
<i>Ланно В. В.</i> Психологічний клімат академічної групи - чинник виховання духовних інностей особистості студента	86
<i>Меленчук Н. І.</i> Нарцисичні прояви авантюристичності	91
<i>Подольак Н. М.</i> Особливості взаємозв'язків асертивності з самоставленням і впевненістю у собі.....	97
<i>Рева М. М.</i> Специфіка життєвого цілепокладання молоді у контексті прагнення > самореалізації.....	104
<i>Саннікова А. О.</i> Групування простору показників сценічного бар'єру	110

Розділ II. Типове та індивідуальне в структурі особистості

<i>Бабчук О. Г.</i> Психологічна характеристика толерантної та інтолерантної особистості	116
<i>Бедан В. Б.</i> Переживання самотності як чинник психологічного благополуччя	121
<i>Быкова С. В.</i> Особливості емоційного інтелекту жінок та чоловіків	126
<i>Варнава У. В.</i> Механізми подолання життєвих труднощів у сучасній сім'ї	131
<i>Василенко І. А.</i> Психологічні особливості осіб з різним рівнем упевненості у собі.....	136
<i>Иванова Я. В.</i> Представления практических психологов о пассионарности: зультати контент-анализа починений.....	141
<i>Каминін М. І.</i> Стіввідношення показників ревнощів з типичними проявами ведінки особистості у конфлікті.....	146
<i>Кошляк І. Г.</i> Особливості переживання самотності осіб з різним рівнем емоційного інтелекту.....	157
<i>КулешО. В.</i> Індивідуально-психологічні детермінанти конфліктної взаємодії спортсменів	156
<i>Линецька О. О.</i> Психологічні особливості становлення професійного образу світу у студентів	162
<i>ЛісовенкоА. Ф.</i> Иррациональные установки задрісних особистостей.....	167
<i>Орищенко О. А.</i> Психологические особенности личности с низким уровнем эмпатии.....	173
<i>Петровська І. Р.</i> Особливості громадянської ідентичності студентів	177
<i>Sannikova O., Topalova I.</i> Test-questionnaire of the qualitative components of cynicalness N-1): approbation results.....	183
<i>Свертілова Н. В.</i> Особливості емоційного інтелекту в осіб, схильних до переживання образи	189
<i>Svistula O. M.</i> Vigilance and procrastination in the System of personal decision making properties.....	195
<i>Ульянова Т. Ю.</i> Асертивні тенденції конфліктності	200
<i>ФіцінаГ. О.</i> Переваги у виборі сфер спілкування «логіків» та «інтуїтів»	207
<i>Черножук Ю. Г., Можарова І. О.</i> Конфліктність майбутніх психологів з різним зм емоційного інтелекту	212
<i>Санников А. И.</i> Личностные ффедикторы принятия жизненных решений.....	217

iterance, reduces the confrontation and use of social support, reduces personal responsibility for the problem the masculinity of girls - induces the confrontational behavior, discourages the use of emotional-oriented cop-eases the frequency of social support. Masculinity of boys and girls reduces the desire to avoid stressful situa-ances the use of coping strategies to solve the problem by planning and positive reevaluation. Youth androgyny frequency of the choice of distancing strategies to overcome stress. Androgyny of girls had adverse effect self-esteem ability of handling stress, albeit accompanied by increasing personal responsibility. Femininity of f girls induces their choice of strategies to

overcome negative feelings by subjective reduce of the significance i>blem situation, boys femininity promotes the use of self-control strategy, wrfs: gender, sex, gender identity, coping, stress-resistance, youth.

чо до редакції 04.08.2015

159: 371.53:37.015.3

Тетяна Миколаївна Клибанівська,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри історії України та філософії,
Вінницький національний аграрний університет,
вул. Сонячна, 3, м. Вінниця, Україна

МОТИВАЦІЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

:У статті проаналізовано поняття мотивації, її характеристики та альтернативні підходи науковців до чення мотиваційної сфери особистості. Уточнено, що мотивація є однією з найважливіших психологічних хофізіологічних передумов виконання діяльності, в тому числі і навчальної. Розглянуто особливості домі-оїмотивації, яка виникає у навчальній діяльності студентів вищої школи. Зазначено, що умовою оптимі-І потенціалу особистості студента є її спрямованість на навчальний вид діяльності, яка виступає як мо-І і ціль. Представлено результати досліджень, де виявлено особливості домінуючої мотивації, яка виникає у пьній діяльності студентів вищої школи. Доведено, що на різних курсах навчання роль домінуючих моти-юїїноється. Встановлено, що на перших курсах провідним мотивом навчальної діяльності студентів є Бесійний, на другому курсі - особистий престиж, на третьому - обидва, на четвертому курсі додався ще чатичний. Уточнено, що у всіх групах досліджуваних, починаючи з першого курсу, мотиви особистого які за своєю суттю є групо-центричними мотивами, і мотиви з негати-ноу спрямованістю за-пь останні місця, як і мотиви обов 'язку. Виявлено першочерговість професійних та пізнавальних мотивів иваційному спектрі студентів всіх курсів. Виявлено у студентів, починаючи з третього курсу, зміни від-чня до навчальної діяльності у бік підвищення важливості мотивів пізнавальних досягнень і конкурентос-сності.

чючові слова: мотивація, мотиваційна сфера особистості, навчальна діяльність, структура мотиву, уючий мотив, динаміка мотивів.

становка проблеми. Мотиваційна сфера за-собливе місце в структурі особистості, викону-важливіх функцій. Мотивація спонукає, на-та регулює поведінку і діяльність людини. Є аою сукупністю мотивів, які утворюють певну і формують мотиваційну сферу особистості, і, мотивація є однією з найважливіших психо-психофізіологічних передумов виконання п, в тому числі і навчальної, риклад, Є. Ільїн вказує на А. Шопентауера як **ера** терміну «мотивація», який вперше з'явився ігпраці «Чотири принципи достатньої причини» і увійшов до арсеналу психологічних понять ясенні причин поведінки [5]. Як справедливо іив АУ. Яеуспе [14, с. 347], саме мотивація є тією і важливою ланкою, завдяки якій виникає зв'язок між знанням та діяльністю, між думкою і дією, між здатністю та виконанням. Проблема мотивації і мотивів в сучасній науці є гостро дискусійною і в зарубіжній психології налічує близько 50 теорій.

Метою нашого дослідження є виявлення динаміки мотивів у навчальному процесі від першого до випускного курсів.

Аналіз досліджень і публікацій. Термін «мотивація» широко використовують для пояснення процесів детермінації активності людини і тварин, формування у них спонуки до діяльності (А. Орлов), оскільки в це поняття «можливо включати що завгодно, адже детермінувати і спонукати може безмежну кіль-

кість речей і явищ» [1, с. 17]. Тому розуміння сутності цього терміну у багатьох авторів різне.

Наявні визначення мотивації можна умовно віднести до двох основних напрямів. *Перший напрям* (В. Ковальов, Ж.

Годфруа, К. Платонов, К. Мас-зеп та ін.) мотиваційну сферу особистості розглядає зі структурних позицій «як складну ієрархізовану сукупність мотивів (спонукальна, спрямовуюча і регулююча її поведінку) і як сформовану на цій мотивації систему її відносин до дійсності» [6]. В.

Мясщев підкреслював, що мотив як основа діяльності, рішення чи зусиль є вираженням відношення до об'єкта дії, виступаючи суб'єктивно бажанням, прагненням, потребою, необхідністю [10, с. 219]. —'

Другий напрям розглядає мотивацію як динамічне утворення, як процес, механізм (А. Леонт'єв, В. Вілюнас, В. Іванніков, та ін.). Тут мотивація виступає як засіб реалізації наявних мотивів: «виникла ситуація, яка дозволяє реалізувати наявний мотив, з'являється мотивація, тобто процес регуляції діяльності за допомогою мотиву» [5, с. 65]. Наприклад, В. Іванніков вказує на зв'язок мотивації не тільки з особливостями особистості, а і з функціональними станами, переживаннями, знаннями про середовище, з очікуваними наслідками, оцінками інших людей [4]. Інші автори - М. Рогов і Д. Прохорова - розглядають мотиваційні характеристики дій людини як «усвідомлюваний базис психічних станів» [12]. Об'єднуючи наявні в літературі дані, Є. Ільїн пропонує «розглядати мотивацію як динамічний процес формування мотиву (як основи вчинку)» [5, с. 67].

На думку Б. Ломова, поняттю мотиву діяльності належить у психологічному аналізі діяльності найважливіше місце, оскільки немотивованої і нецілеспрямованої діяльності просто не може бути. «Мотив утворює свого роду «вектор» діяльності, що визначає її напрямок, а також величину зусиль, що розвиває суб'єкт при її виконанні. Цей вектор виступає у ролі системоутворювального фактора, який організує всю систему психічних процесів і станів, що формуються і розгортаються в ході діяльності» [6, с. 205-206].

Певний зв'язок, який існує між цілями і мотивами діяльності, за С. Максименком [9, с. 343] полягає в тому, що, з одного боку, мета і мотиви спонукають людину до діяльності, визначають її зміст і спосіб виконання, а з іншого - вони і формуються в процесі діяльності, під впливом умов, в яких вона відбувається. Узагальнюючи онтогенетичні аспекти мотивації і структури мотиву, Є. Ільїн зауважує, що процес формування мотивації, пов'язаний із різними особистісними утвореннями, які формуються із її розвитком, має певні особливості, характерні для кожного вікового етапу [5].

Студентський вік триває з 18 до 25 років та співпадає з початком періоду ранньої зрілості (за Е. Еріксоном). Інший автор (Ю. Гуцо) характеризує його як вік «стійкої концептуальної соціалізації, коли формуються властивості особистості, стабілізуються всі психічні процеси, особистість набуває стійкого характеру» [3]. У студентський період характерною рисою розвитку особистості є підсилення свідомих мотивів **поведінки, закріплення таких** якостей, як цілеспрямованість, **самостійність**, рішучість, вміння володіти **собою. Важливою умовою** оптимізації потенціалу особистості **студента** є її спрямованість на навчальний вид діяльності, **яка виступає** як мотив і ціль. Навчальна мотивація **студентів** представляє собою досить складне явище, має **певну** специфіку, відмінну від мотивації школярів, і **потребує** особливої уваги. До мотивів навчальної діяльності студентів, які стабільно виявляються, ряд авторів відносять «професійні», «особистого престижу» (ствердження себе у статусі студента), «прагматичні» (одержання диплому про вищу освіту) і «пізнавальні» [11].

На різних курсах роль домінуючих мотивів дещо змінюється. Так, у дослідженнях, проведених М. Вовчик-Блакитною і А. Печніковим та Г.

Мухіною, встановлено, що на перших курсах провідним мотивом навчальної діяльності студентів є професійний, на другому курсі - особистий престиж, на третьому - обидва, на четвертому курсі додавався ще й прагматичний [11]. На успішність навчання, за їх даними, значним чином впливають професійний і пізнавальний мотиви. Для невстигаючих студентів були характерні прагматичні мотиви. Наприклад, О. Кокун, розмежовуючи цілі навчання, які задаються зовні, і цілі навчання, які визначаються індивідуальними потребами самих студентів, підкреслює, що ці цілі можуть співпадати лише тоді, коли зовнішні цілі відтворюються у внутрішній структурі індивідуальних мотивів [7].

Результати емпіричного дослідження. У нашому дослідженні також була простежена динаміка мотивів від першого до випускного курсів за допомогою методики А. Реана і В. Якуніна [5].

Студентам першого, третього курсів та магістрантам факультету менеджменту ВНАУ та студентам відповідних курсів навчання філологічного факультету В ДНУ" пропонували оцінити мотиви навчальної діяльності за їх значущістю за семібальною шкалою. Йри цьому 1 бал - мінімальний вираз мотиву, 7 балів - максимальний.

Ми визначали частоту вибору того чи іншого мотиву за всією вибіркою респондентів. В експерименті брали участь 106 осіб. Результати представлені в табл. 1.

Список включав наступні мотиви: 1) стати висококваліфікованим спеціалістом; 2) одержати диплому 3) успішно продовжити навчання на наступних кур-^ сах; 4) успішно навчатися, складати іспити на «добре та «відмінно»; 5) постійно одержувати стипендію; 6. набути міцних і глибоких знань; 7) бути постійно го* товим до наступних занять; 8) не «запускати» предмети навчального циклу; 9) не відставати від однокурсників; 10) забезпечити успішність майбутньої профе- сійної діяльності; 11) виконувати педагогічні вимоги? 12) досягти поваги викладачів; 13) бути прикладом; однокурсникам; 14) домогтися схвалення батьків т оточення; 15) уникнути осуду та покарання за поган швчання; 16) одержати інтелектуальне задоволення.

Аналізуючи одержані гістограми в порядку змепнення за перевагою, можна виявити деякі зміни в груктурі важливих мотивів від першого до випускних курсів. Результати представлені на рис. 1-3. Варто відзначити загальну позитивну тенденцію: на всіх курсах професійні та пізнавальні мотиви займають першорядні позиції.

Таблиця 1.

№ мотиву	1 курс	3 курс	Магістранти	№ мотиву	1 курс	3 курс	Магістранти
1	6,5	6,2	6,6	9	5,7	5,4	4,1
2	6,3	6,0	5,8	10	6,1	7,0	6,4
3	6,0	5,1	3,9	11	4,9	5,0	4,1
4	6,1	5,8	5,2	12	5,8	5,2	4,8
5	5,0	5,4	4,5	13	4,3	4,4	3,5
6	6,2	6,0	6,1	14	5,1	5,3	4,7
7	5,1	5,0	4,2	15	4,6	4,0	2,7
8	5,8	5,5	4,4	16	5,8	6,2	5,9

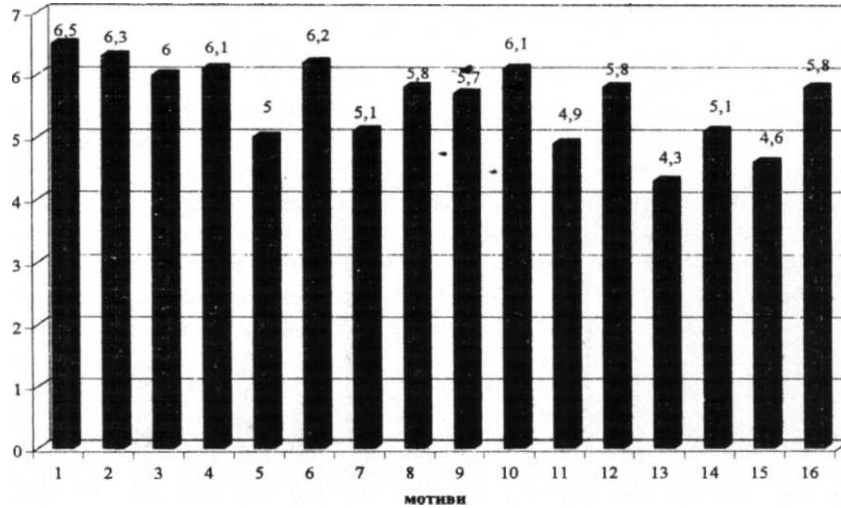

Рис. 1. Гістограма частоти вибору мотивів навчальної діяльності студентами 1 курсу

Так, на першому курсі найбільшу вираженість (6 та більше балів) мають професійні мотиви (1 та 10 мотиви) - «стати висококваліфікованим спеціалістом» та «забезпечити успішність майбутньої діяльності», пізнавальний (6) - «набути міцних і глибоких знань», прагматичний (2) - «одержати диплом». Окрім того, до групи найбільш значимих мотивів увійшли особисті мотиви, пов'язані з навчальною діяльністю (3 і 4) — «успішно продовжити навчання на наступних курсах» та «успішно навчатися, скласти іспити на «добре» та «відмінно». Слід зазначити, що важливість перерахованих мотивів практично однакова: всі вони займають першорядні місця в мотиваційній ієрархії першокурсників. Самими низькими балами (менше 5) першокурсники оцінили такі мотиви, як «виконувати педагогічні вимоги», «бути прикладом однокурсникам», «уникнути осуду та покарання за погане навчання» (11,13 та 15 мотиви).

На третьому курсі в групі переважаючих мотивів залишились ті ж професійні мотиви, до пізнавального... мотиву «набути міцних і глибоких знань» приєднався мотив «одержати інтелектуальне задоволення» (16), не втратив своєї значимості мотив «одержати диплом» (2).

У магістрантів перша трійка мотивів не змінилась - це мотиви: «стати висококваліфікованим спеціалістом», «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності», «набути міцних і глибоких знань». Далі визначено пізнавальний («одержати інтелектуальне задоволення») і прагматичний («одержати диплом»). Слід зазначити деяке зниження важливості решти мотивів у магістрантів, порівняно з третім, і особливо першим курсом. Найменш значимими стали для магістрантів мотиви 13 і 15: «бути прикладом однокурсникам» та «уникнути осуду та покарання за погане навчання».

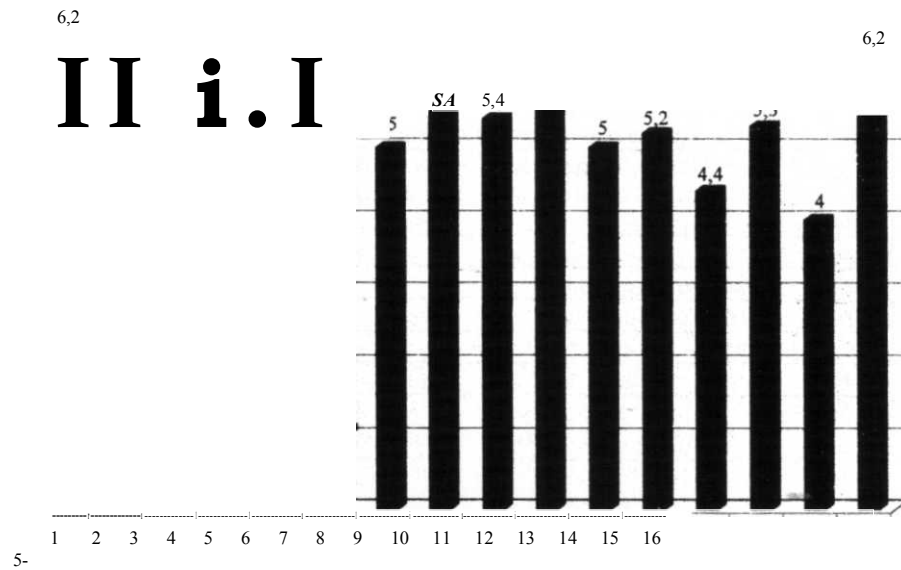

Рис. 2. Гістограма частоти вибору мотивів навчальної діяльності студентами 3 курсу

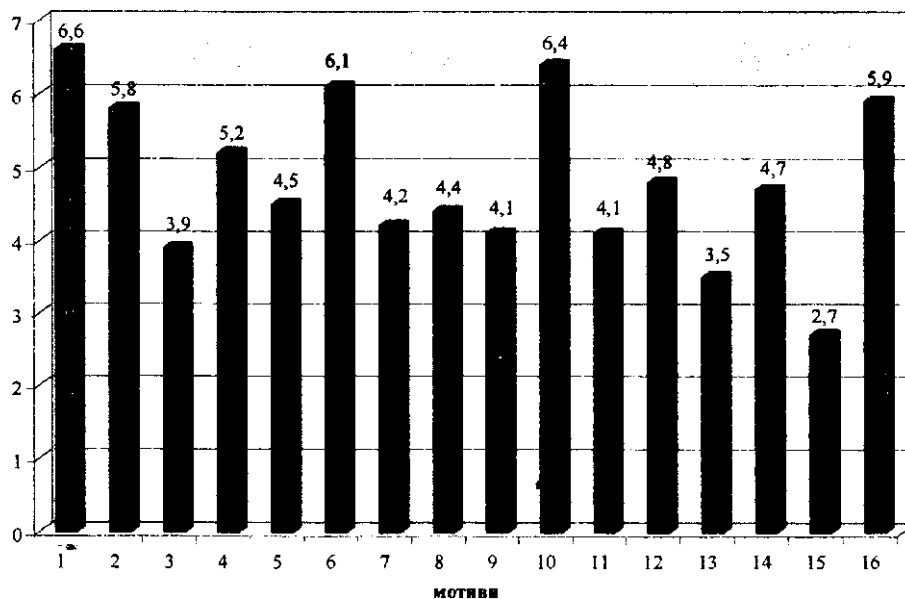

Рис. 3. Гістограма частоти вибору мотивів навчальної діяльності магістрантами

Аналіз динаміки мотивації від першого до випускних курсів (табл.1) показав достовірні зміни деяких мотивів (за ступенем вираженості в балах). Як видно з таблиці, важливість мотивів 3, 12 і 15 - «успішно продовжити навчання на наступних курсах», «досягти поваги викладачів», «уникнути осуду та покарання за погане навчання» достовірно знижується вже до 3 курсу ($p < 0,05$) і ще менш важливі вони для магістрантів ($p < 0,001$). Окрім того, у магістрантів суттєво знизилися ($p < 0,001$) такі мотиви: 4 - «успішно навчатися, складати іспити на «добре» та «відмінно», 7 - «бути постійно готовим до

наступних занять», 8 - «не «запускати» предмети навчального циклу», 9 - «не відставати від однокурсників», 13 - «бути прикладом однокурсникам».

Перераховані мотиви не пов'язані безпосередньо із пізнавальними та професійними інтересами студентів і відносяться до соціальних та особистого престижу. Як видно з табл2, найбільш значимі мотиви навчальної діяльності студентів ВНАУ у динаміці суттєво різняться.

Необхідно зазначити, що, починаючи з першого курсу, у всіх групах досліджуваних мотиви особистого престижу («досягти поваги викладачів», «бути

кладом однокурсникам», «не відставати від однолітків», «домогтися схвалення батьків та оточення, які за своєю суттю є групоцентричними мотива-і мотиви з негативною спрямованістю, за П. Якобсоном [13]: «уникнути осуду та покарання за

погане навчання», - займають останні місця, як, до речі, і мотиви обов'язку - «бути постійно готовим до наступних занять», «виконувати педагогічні вимоги».

Таблиця 2.

Найбільш значимі зміни мотивів навчальної діяльності студентів

№ мотиву	1 курс	3 курс	магістранти
3	6,03 ± 0,11*	5,14 ± 0,21*	3,86 ± 0,26*
4	6,15 ± 0,11*	5,81 ± 0,17	5,08 ± 0,19*
7	5,23 ± 0,11*	5,03 ± 0,18	4,18 ± 0,22*
8	5,71 ± 0,14*	5,45 ± 0,16	4,38 ± 0,21*
9	5,62 ± 0,10*	5,47 ± 0,15	4,18 ± 0,22*
12	5,71 ± 0,12*	5,23 ± 0,19*	4,67 ± 0,22*
13	4,49 ± 0,13*	4,51 ± 0,20	3,52 ± 0,22*

■ Виділено статистично достовірні зміни мотивів від першого до випускного курсів.

Одержані дані не збігаються з опублікованими ше результатами А. Печнікова та Г. Мухіної [11], токазали, що до групи провідних мотивів студен-зсіх курсів входять мотиви особистого престижу, уть, ці розбіжності пов'язані із соціальними змі-я у свідомості молоді, що відбуваються останніми іми, де власна унікальність, власна активність та іненість у власних силах є домінуючими характеристиками Я-образу [1]. За даними С. Гапонової, тільки студентів стурбовані негативною реакцією сво-їтків на навчальну успішність і 4% - відношен-до себе з боку студентської групи. Тобто, можна припустити, що егоцентричний сві-яд, коли за одиницю самоцінності визначено самого Екта, його інтереси і потреби, домінує над групо-ричним прагненням відстоювати право на першість рерентній соціальній групі, де одиницею самоцінності-група, а цінність індивіда вимірюється його прина-гістю до неї. Можливо, саме такими тенденціями

0 пояснити і висування на важливі місця вже на юму курсі пізнавальних і прагматичних мотивів, шані нами результати збігаються з даними шонової, яка виявила першочерговість професійних знавальних мотивів у мотиваційному спектрі студе-всіх курсів, також з'ясувала у студентів, починаючи тього курсу, зміни відношення до навчальної діяль-

1у бік підвищення важливості мотивів пізнавальних гнень і конкурентоспроможності [1].

Оскільки в нашому дослідженні брали участь сту-и двох вишів: ВНАУ, які випускають працівників зної сфери та ВДПУ, які випускають вчителів, ми провели

порівняльну оцінку мотивів навчання між першокурсниками та випускниками цих двох освітніх закладів (за-Ступенем вираженості в балах). Була виявлена відсутність різниці між студентами ВНАУ та ВДПУ за ієрархією і динамікою мотивів від першого до випускних курсів і їх відповідність загальним змінам направленості, які описані вище. Проте за ступенем вираженості окремих мотивів є незначна різниця (табл.3).

Як бачимо з табл. 3, в групах першокурсників і випускників ВНАУ рівень професійних мотивів «стати висококваліфікованим спеціалістом» (1) і «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності» (10) значно вище, ніж у студентів ВДПУ (p<0,05). На нашу думку, ці розбіжності викликані обставиною, що далеко не всі студенти педагогічного університету планують працювати на низькооплачуваній обраній спеціальності, хоча і прагнуть одержати професійні знання. В той же час, більш висока заробітна плата та можливість працювати у різних напрямках аграрного бізнесу роблять професійні мотиви доміантними для студентів ВНАУ. Цими ж причинами можна пояснити і більшу вираженість у першокурсників ВНАУ мотивів соціальної бажаності і особистого престижу: «успішно продовжити навчання на наступних курсах» (3); «бути прикладом однокурсникам» (13); «домогтися схвалення батьків та оточення» (14), оскільки їм необхідно проявити себе, щоб їх «помітили» ще в університеті і запропонували гарну посаду. Варто відзначити, що магістранти ВНАУ, на відміну від магістрантів ВДПУ, як правило, працюють за спеціальністю.

Таблиця 3.

Порівняння мотивів навчальної діяльності у студентів перших і випускних курсів

мотиву	1 курс		Магістранти	
	ВНАУ	ВДПУ	ВНАУ	ВДПУ
1	6,72 ± 0,07*	6,13 ± 0,13*	6,79 ± 0,3*	5,95 ± 0,08*
3	5,53 ± 0,19*	6,31 ± 0,11*	4,05 ± 0,31	3,55 ± 0,44
10	6,16 ± 0,09*	5,53 ± 0,19*	6,71 ± 0,09	6,09 ± 0,09
13	4,92 ± 0,13*	4,2 ± 0,18*	3,41 ± 0,27	3,73 ± 0,37

* - Виділено статистично достовірні зміни мотивів

ка і освіта", №10, 2015 -----

Не дивлячись на відмінності, як вже було показано, професійні та пізнавальні мотиви превають в мотиваційній ієрархії студентів обох вишів. Належачи до внутрішніх мотивів навчальної діяльності, вони представляють суттєвий потенціал, на який можна посперитися в роботі з профілактики негативних станів студентів вищої школи.

Висновки. Результати проведеного дослідження свідчать про те, що в процесі навчання у вищій школі у студентів відбувається зміщення пріоритетів із зовнішньої мотивації на внутрішню, а загальної спрямованості - в бік професійних компонентів навчання і

підвищення власної коінгвертоспроможності за допомогою одержаних глибоких знань.

Значимість цієї проблеми, її недостатня розробленість у теорії та практиці психологічної науки, також об'єктивні потреби у формуванні домінуючих мотивів у процесі навчальної діяльності студентів вишів визначили напрямки нашої дослідницької роботи. Не зважаючи на проведену роботу, ще багато питань залишаються відкритими і потребують подальшого вивчення теоретичним та практичним способами.

ЛІТЕРАТУРА

- Гапонова С. А. Особенности адаптации студентов вузов в процессе обучения / С. А. Гапонова // Психологический журнал. - 1994. - Т. 15, № 3. - С. 131-135.
- Гордашников В. А.. Образование и здоровье студентов медицинского колледжа / В. А. Гордашников. А. Я. Осин. - М.: Академия естествознания, 2009.-228 с.
- Гушо Ю. П. Введение в энциклопедию здоровья и долголетия / Ю. П. Гушо - Минск: ЕМП «Кольцо». 2003 - 304 с.
- Иванников В. А. Формирование побуждения к действию / В. А. Иванников // Вопросы психологии. -1985. -№3. - С. 113-122.
- Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. / Е. П. Ильин. - СПб.: Питер, 2002. - 512 с.
- Ковалев В. И. Мотивы поведения и деятельности / В. И. Ковалев. - М.: Наука, 1988. - 192 с.
- Кокун О. М. Оптимізація адаптаційних можливостей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності: монографія / О. М. Кокун. - К.: Мі-леніум, 2004. - 265 с.
- Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б. Ф. Ломов. - М.: Наука, 1984.-446 с.

REFERENCES

- Gaponova, S. A. (1994). Osobennosti adaptatsii studentov vuzov v protsesse obucheniia [Features of adaptation of university students in the learning process]. *Psikhologicheskiy zhurnal — Psychological Journal*, v. 15/ 3, 131-135 [in Russian].
- Gordashnikov, V. A. & Osin, A. Ya.(2009). *Obrazovanie i zdorovie studentov meditsinskogo kolledzha [Education and health of medical college students]*. Moscow: «The Academy of Natural Sciences» [in Russian].

- Максименко С. Д. Общая психология / С. Д. Максименко. - М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 1999. -528 с.
- Мясищев В. Н. Психология отношений / Под ред. А. А. Бодалёва. - М.: Изд-во «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1995.-356 с.
- Печников А. Н. Особенности учебной мотивации курсантов юридических вузов МВД / А. Н. Печников, Г. В. Мухина // Психология: итоги и перспективы: научно-практическая конференция : тезисы докл. - СПб., 1996. - С. 64-65.
- Рогов М. Г. Семантические особенности психических состояний и мотивация в высшей школе / М. Г. Рогов, Д. А. Прохоров // Язык. Культура. Деятельность: Восток-Запад : . междунар. конф. : тезисы докл.-Набережные Челны, 1999. Т.1. -С. 144-148.
- Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П. М. Якобсон. - М.: Просвещение, 1969. -313 с.
- Revelle W. Individual Differences in personality and motivation: «Non-cognitive» determinants of cognitive performance // Attention, selection, awareness, and control: a tribute to Donald Broadbent / ed. A. Baddiey and L. Weiskrantz. - Oxford: Clarendon, 1993. -P. 346-373.

- Guscho, Yu. P. (2003). *Vvedenie v enisiklopediiu zdorovia i dolgoletia [Introduction to the encyclopedia of health and longevity]*. Minsk: EMP «Koltso» [in Russian].
- Ivannikov, V. A. (1985). Formirovanie pobuzhdeniia k deistviuu [Formation of a call to action]. *Voprosy psikhologii - Issues of psychology*, 3, 113-122 [in Russian].
- Ilin, E. P. (2002). *Motivatsiia i motivy [Motivation and motives]*. SPb.: Piter [in Russian].

6. Kovalev, V. I. (1988). *Motivy povedeniia i deia-telnosti* [The motives of behavior and activity]. Moscow: Nauka [in Russian].
7. Kokun, O. M. (2004). *Optimizatsiia adaptatsii-nykhk mozhlivostei liudyny : psykhozfiologichnyl dspekt zabapocherunia divalnosti* [Optimization of adaptive capacities of a man: psycho-physiological aspect of activity provision]. Kiev: Mlenium [in Ukrainian].
8. Lomov, B. F. (1984). *Metodologicheskie i teoreticheskie problemy psikhologii* [Methodological and theoretical problems of psychology]. Moscow : Nauka [in Russian], v vysshei shkole [Semantic features of mental ;s and motivation in high school]. *Mizhnarodna kon-ferentsiia «Yazyk Kultura. Deiatelnost: Vostok-Zapad» -The International Conference « Language. Culture. Activity: East-West», Vol. 1, 144-148. Naberezhnye Chelny [in Russian].*
9. Maksimenko, S. D. (1999). *Obschaia psikhologiia neral Psychology*. Moscow: Refl-buk, Kiev : Vakler Russian].
10. Myasishev, V. N. (1995) *Psikhologiia otoshenii fchology of relations*. Moscow: Izd-vo «Institut prak-eskoy psikhologii», Voronezh: NPO «MODEK» [in sian].
11. Pechnikovt A. N. & Muhina, G. V. (1996). *Oso-nosti uchebnoi motivatsii kursantov yuridicheskikh 3v* [Features of educational motivation of law stu-ts]. *Psikhologiia: itogi i perspektivy - Psychology: ults and Prospects*, (pp.64-65). SPb. [in Russian].
12. Rogov, M.G. & Prohorova, D. A. (1999). *Se-iticheskie osobennosti psikhicheskikh sostoianii i mo-tsiia*
13. Yakobson, P. M. (1969). *Psikhologicheskie prob-lemy motivatsii povedeniia cheloveka* [Psychological problems of motivation of human behavior]. Moscow : Prosveshchenie [in Russian].
14. Revelle, W. (1993). Individual Differences in personality and motivation: «Non-cognitive» determinants of cognitive performance. A. Baddeley and L. Weiskrantz (Eds.). *Attention, selection, awareness, and control: a tribute to Donald Broadbent*. (pp.46-373). Oxford: Clarendon [in English].

----- Психолог'ю - Психология - Psychology

Татьяна Николаевна Клибаидвская,

кандидат психологических наук, доцент кафедры истории Украины и философии,
^Винницкий национальный аграрный университет, ул.
Солнечная, 3, г. Винница, Украина.

МОТИВАЦИЯ КАК ДЕТЕРМИНАНТА УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В статье проанализированы понятия мотивации, ее характеристики и альтернативные подходы ученых к ясенению мотивационной сферы личности. Уточнено, что мотивация является одной из важнейших психоло-гских и психофизиологических предпосылок к выполнению деятельности, в том числе и учебной. Рассмотр-ты особенности доминирующей мотивации, возникающей в учебной деятельности студентов высшей школы, ючено, что условием оптимизации потенциала студентов является ее направленность на учебный вид дея-,ности, выступающий мотивом и целью. Представлены эмпирические результаты исследований и доказано, на разных курсах обучения роль доминирующих мотивов меняется. Установлено, что на первых курсах дчим мотивом учебной деятельности студентов является профессиональный, на втором курсе - личный Iтиж, на третьем - оба, на четвертом курсе добавилс еще и прагматический. Уточнено, что во всех группах ытуемых, начиная с первого курса, мотивы личного престижа, которые по своей сути являются группо-гичными мотивами, и мотивы с отрицательной направленностью занимают последние места, как и мотивы "а. Выявлено первоочередность профессиональных и познавательных мотивов в мотивационном спектре (ентов всех курсов. Выявлено у студентов, начиная с третьего курса, изменения отношения к учебной дея-.ности в сторону повышения важности мотивов познавательных достижений и конкурентоспособности. Ре-таты проведенного исследования свидетельствуют о том, что в процессе обучения в высшей школе у сту-гов происходит смещение приоритетов с внешней мотивации на внутреннюю, и общей направленности - в юну профессиональных компонентов обучения и повышения собственной конкурентоспособности с помо-) полученных глубоких знаний.

Ключевые слова: мотивация, мотивационная сфера личности, учебная деятельность студента, структура мо-ц доминирующий мотив, динамика, мотивов.

Tetiana Klibanivska,
PhD (Candidate Degree in Psychology), Associate Professor of History
and Philosophy of Ukraine Department, Vinnytsia National Agrarian
University, 3, Solnechna St., Vinnytsia, Ukraine

MOTIVATION AS A DETERMINANT OF TRAINING ACTIVITIES OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS STUDENTS

The article analyzes the concept of motivation, its characteristics and alternative approaches of scientists to explain of the motivational sphere of personality. It is specified that motivation is a major psychological and physiologi:-ondition for

activities implementation, including training. Features of dominant motivation which occur in the learning process of students at university are presented. It is noted that the condition of optimizing the student's potential is its focus on educational activity which is both the motive and purpose. The paper presents the data of empirical